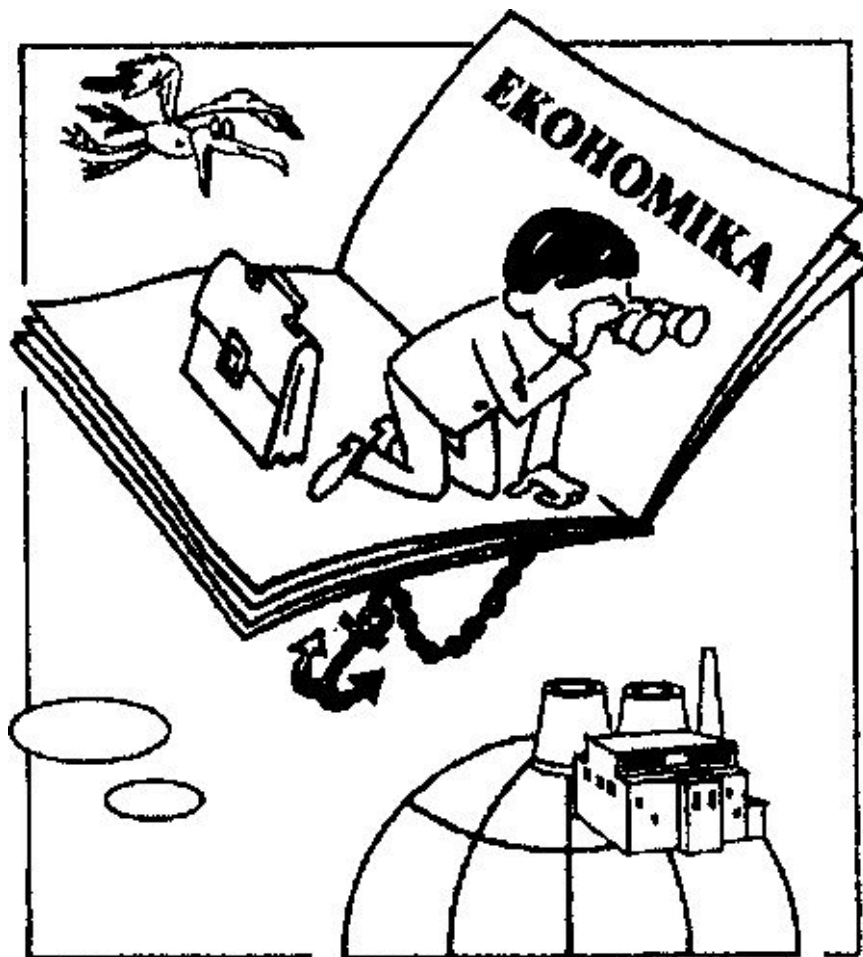


# Тема 1. Предмет і метод економічної теорії



# План:

- **1. Багатозначність поняття «економіка».**
- **2. Економічні категорії і закони.  
Систематизація економічних законів.**
- **3. Система економічних знань.**
- **4. Предмет, основні функції економічної теорії, методи дослідження економічних явищ.**
- **5. Зародження економічної теорії як науки.  
Основні напрями і школи світової економічної думки.**

**• *Ідеї економістів... — і коли вони праві, і коли вони помиляються — мають набагато більше значення, ніж прийнято думати насправді. Саме вони і правлять світом.***

**Дж.М.Кейнс**

# **1. Багатозначність поняття «економіка».**

# Поняття економічної теорії



- **Економіка** — поняття, яке нині застосовують у таких значеннях:
- а) *онтологічний аспект*:
- ринкове господарство певної країни, групи країн або всього світу;
- сфера господарської життєдіяльності людини, у якій створюються, розподіляються, обмінюються і споживаються життєві блага;
- система виробничих відносин між людьми у сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання життєвих благ;
- б) *гносеологічний аспект*:
- економічна наука про економічні явища та процеси, а також економічну поведінку основних економічних суб'єктів в умовах обмеженості економічних ресурсів.

# Поняття економічної теорії

- **Економічна теорія** — суспільна наука, яка вивчає закони функціонування та розвитку економічних систем, визначає умови, принципи та механізми ефективного господарювання, не може передбачати майбутнього, але може пояснити наслідки певних явищ в розвитку економіки.



## **2. Економічні категорії і закони. Систематизація економічних законів.**

# Поняття економічної теорії

- **Економічні закони** — відображення найсуттєвіших, стійких, постійно повторюваних, найімоправильніші причинно-наслідкових зв'язків між економічними явищами та процесами.
- **Економічні категорії** — це узагальнені поняття, що відбивають істотні боки економічних явищ і процесів.
- **Економічна політика** — система заходів, здійснюваних державою та її владними структурами або іншими особами, спрямованих на регулювання економічних процесів.

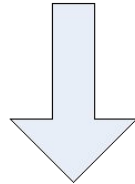




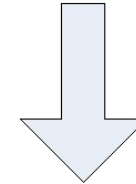
# Економічні закони

## Економічні закони

це стійкий причинно-наслідковий зв'язок, що повторюється між явищами та процесами в господарському житті суспільства



Від юридичних законів економічні відрізняються тим, що діють об'єктивно, незалежно від свідомості людей і мають суспільний та історичний характер



## Приклади

закон вартості;  
закон попиту;  
закон пропозиції;  
закон грошового обігу;  
закон зростання людських потреб та ін.

# Економічні категорії



# **3. Система економічних знань**



- **Економічні принципи** — теоретичні узагальнення, що містять припущення та усереднення, які відображають певні тенденції розвитку економічної системи.

- **Економічна система** - комплекс економічних наук, сукупність усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованої на виробництво, обмін, розподіл, споживання товарів і послуг, на регулювання економічної діяльності.



- **Позитивна економічна теорія** — частина економічної теорії, яка вивчає і пояснює спостережувані економічні факти, події, процеси, встановлює зв'язок між ними та відповідає на запитання яким є фактичний стан економіки на відміну від нормативної економічної теорії, яка наказує, радить, яким чином слід проводити економічну політику, управляти економікою.



- **Політична економія** — термін, запроваджений на початку XVII ст. (1615 р) в західній Європі періоду становлення капіталізму французьким меркантилістом А. Монкретьєном, який трактував її як науку про практичні правила господарської діяльності країни та мистецтво управління ними. Наразі політекономію визначають як науку, що вивчає економічні відносини, які виявляються через економічну поведінку суб'єктів господарювання.

**4. Предмет, основні функції  
економічної теорії, методи  
дослідження економічних  
явищ.**



**Предмет економічної теорії** – наука про відносини у суспільстві з приводу раціонального використання обмежених ресурсів та наука, що вивчає закони, які управляють виробництвом і розподілом матеріальних благ.

Найактуальнішими для сьогодення сторонами суспільного життя слід доповнити визначення предмета економічної теорії предметом економічної теорії має стати також вивчення національної свідомості, духу народу, його психології і моралі, але тією мірою, якою вони впливають на процес економіки



# Функції економічної науки:

**Пізнавальна**

**Практична**

**Прогностична**

**Світоглядна**

**Методологічна**

**Ідеологічна**

**Критична**

**Теоретична**

**Методологія -сукупність принципів, підходів та прийомів дослідження**

**Принципи**  
єдність та протиріччя протилежностей, єдність історичного та логічного розвитку, єдність кількісного та якісного аналізу

**Підходи**  
системний, структурний, функціональний

**Прийоми**  
наукова абстракція, аналіз та синтез, індукція та дедукція, моделювання, експериментування та інші

# Принципи економіки:

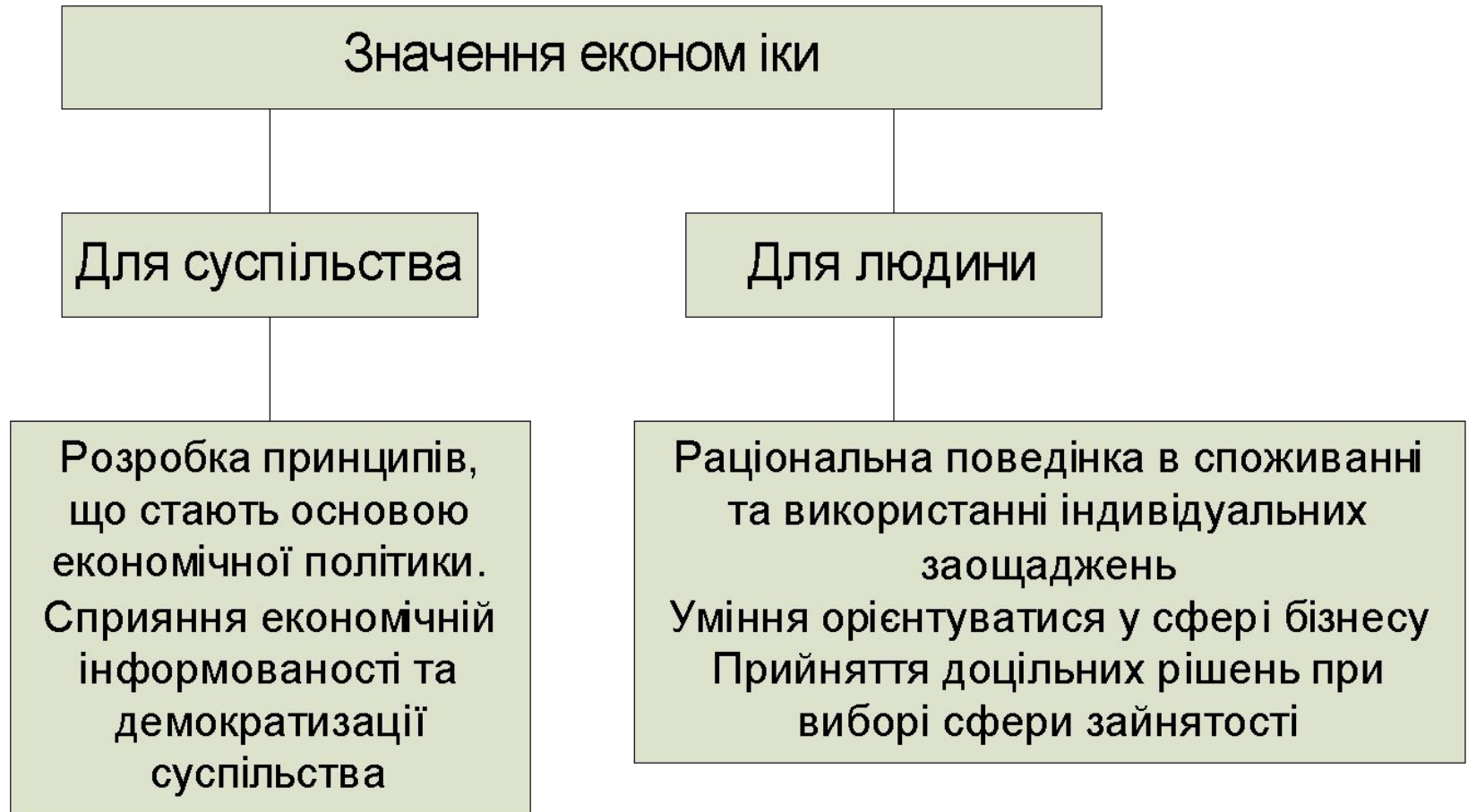
- **люди** завжди вибирають
- **люди** поведуться раціонально
- **люди** передбачувано реагують на стимули
- добровільний обмін вигідний і для покупців, і для продавців
- вибір зумовлює наслідки, що матимуть місце в майбутньому
- економічні системи впливають на індивідуальний вибір і стимули

Спостереження та збирання фактів	Графічний (статистичний)	Єдність історичного та логічного	Абстрагування
Сприйняття економічних процесів у реальному вигляді та збиранні фактів, які насправді відбуваються	Відображення господарських процесів і явищ з використанням креслень, схем, таблиць, діаграм тощо	Вивчення соціально-економічних процесів в історичній послідовності з логічними узагальненнями	Ігнорування певних властивостей, тобто певне спрощення дійсності

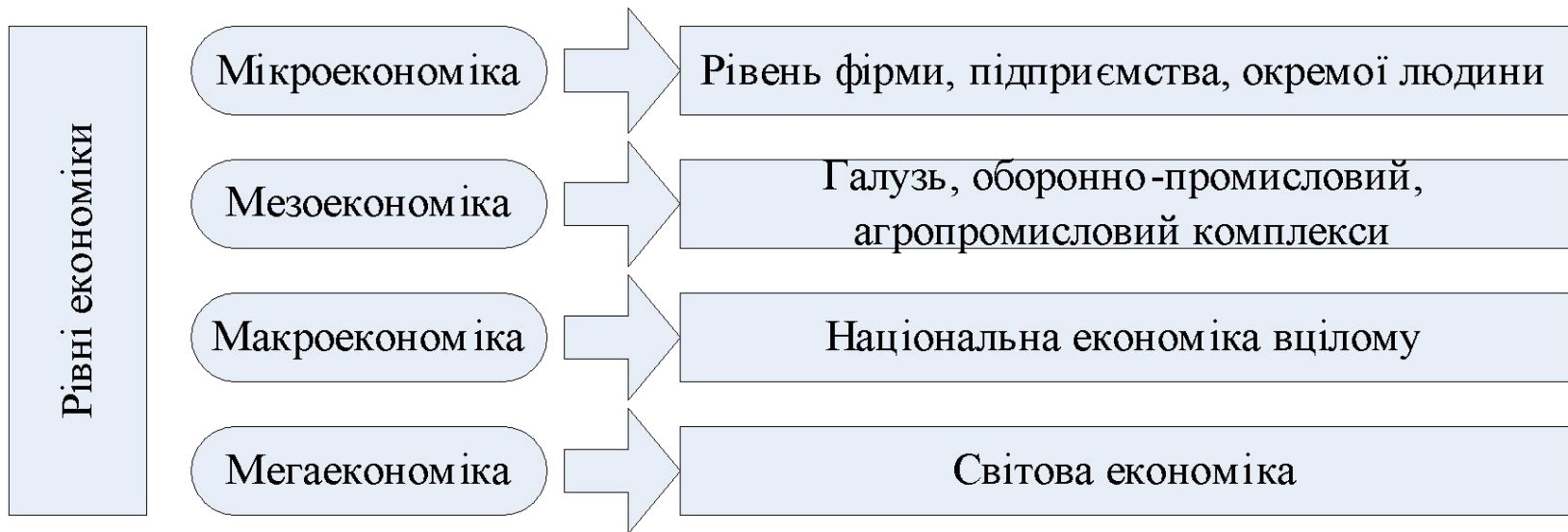
**Методи економічних досліджень**

Аналіз та синтез	Експеримент (практика)	Моделювання	Дедукція	Узагальнення (індукція)
Вивчення соціально-економічних явищ частинами (аналіз) і в цілому (синтез)	Проведення та вивчення штучного і наукового досвіду	Вивчення соціально-економічних явищ за їх теоретичним зразком (моделлю)	Формулювання гіпотез та їх підтвердження фактами	Узагальнення та висновки на основі фактів і спостережень

# «Значення економіки»



# Рівні економіки



# Рівні дослідження економічної науки

Світова економіка

Економіка держави

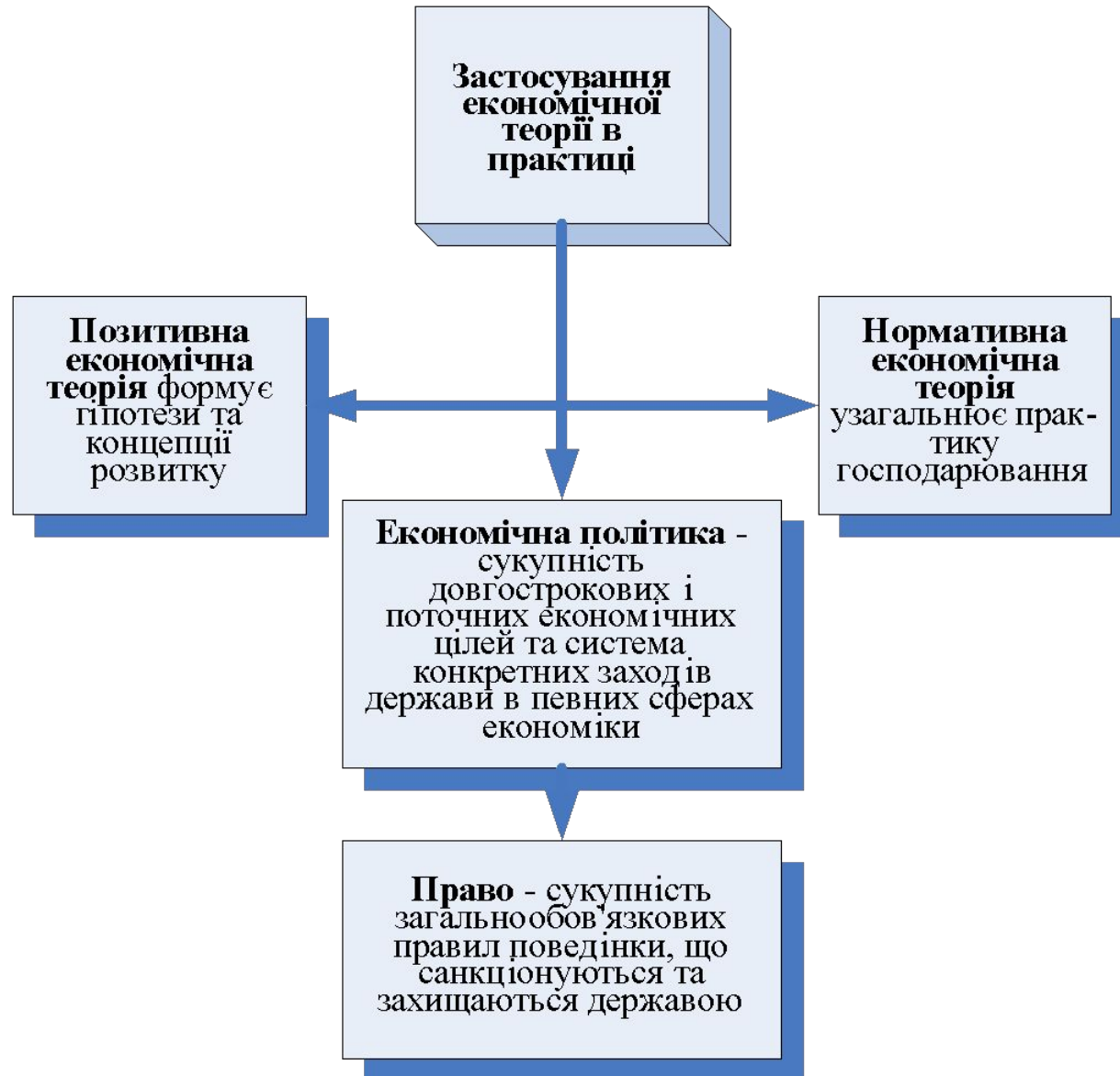
Економіка фірми

Особиста  
економіка,  
економіка сім'ї

Макроекономіка

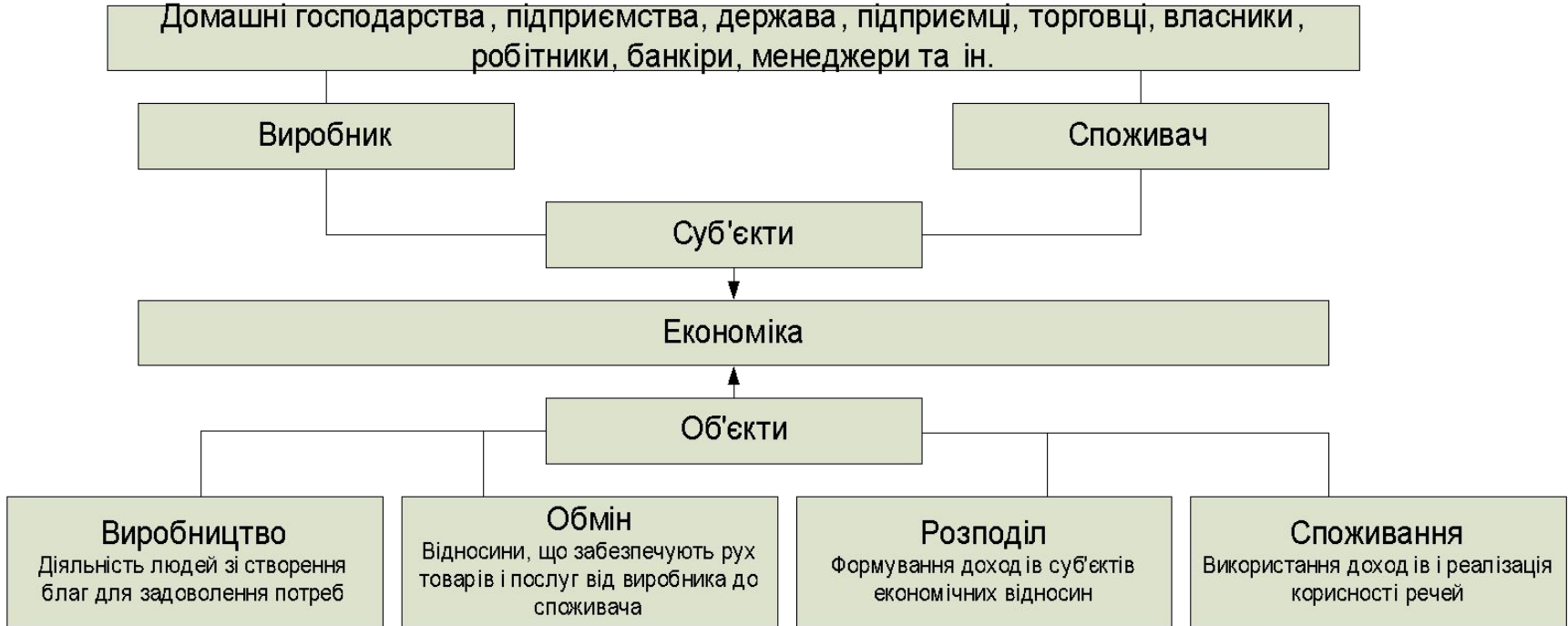
Мікроекономіка

# Взаємозв'язок економічної теорії, економічної політики та права





# «Суб'єкти та об'єкти економіки»



**Біологія** — сукупність наук про живі організми та їх зв'язки один з одним та з неживою природою

**Соціологія** — наука про суспільство як цілісну систему та про окремі групи, відносини суспільства й особистості

**Правознавство** — наука про сукупність встановлених державою норм і правил, які регулюють відносини людей у суспільстві

**Математика** — наука, яка вивчає просторові форми та кількісні відношення

**Зв'язок економіки з іншими науками**

**Політологія** — наука, яка вивчає політичну систему і політичне життя суспільства, проблеми внутрішньої політики та міжнародних відносин

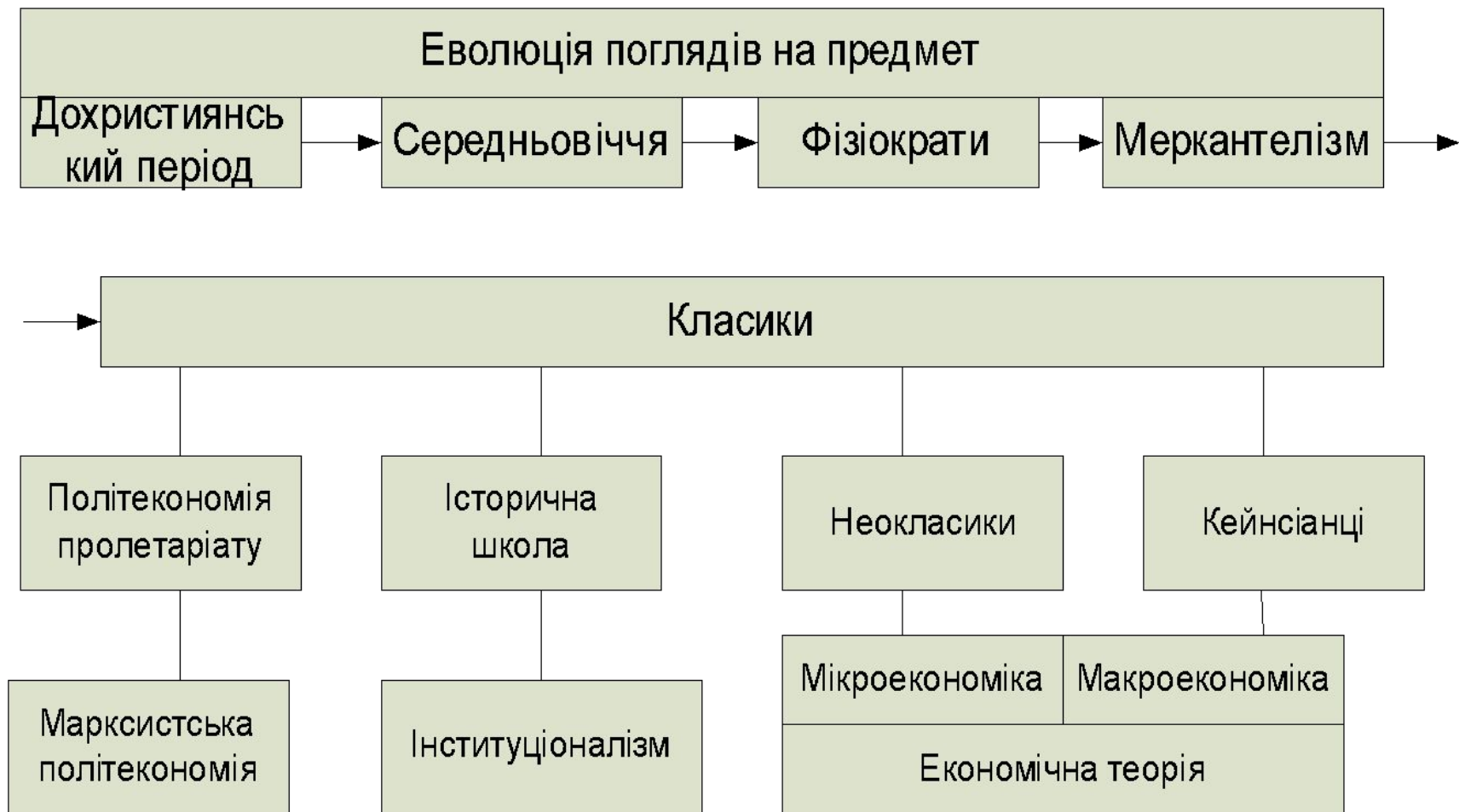
**Психологія** — наука про сприйняття людиною оточуючого середовища

**Історія** — сукупність наук, які вивчають минуле людського суспільства

**Географія** — комплекс наук, що вивчають поверхню Землі з її природними умовами, розподіл на ній населення та економічних ресурсів

**5. Зародження  
економічної теорії як  
науки. Основні напрями  
і школи світової  
економічної думки**

# ЕТАПИ ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ



**Пам'ятки епохи  
первіснообщин  
ного ладу**

Свідчать про намагання первісної людини спільно з іншими членами общини вести господарство, передавати досвід та навички від покоління до покоління

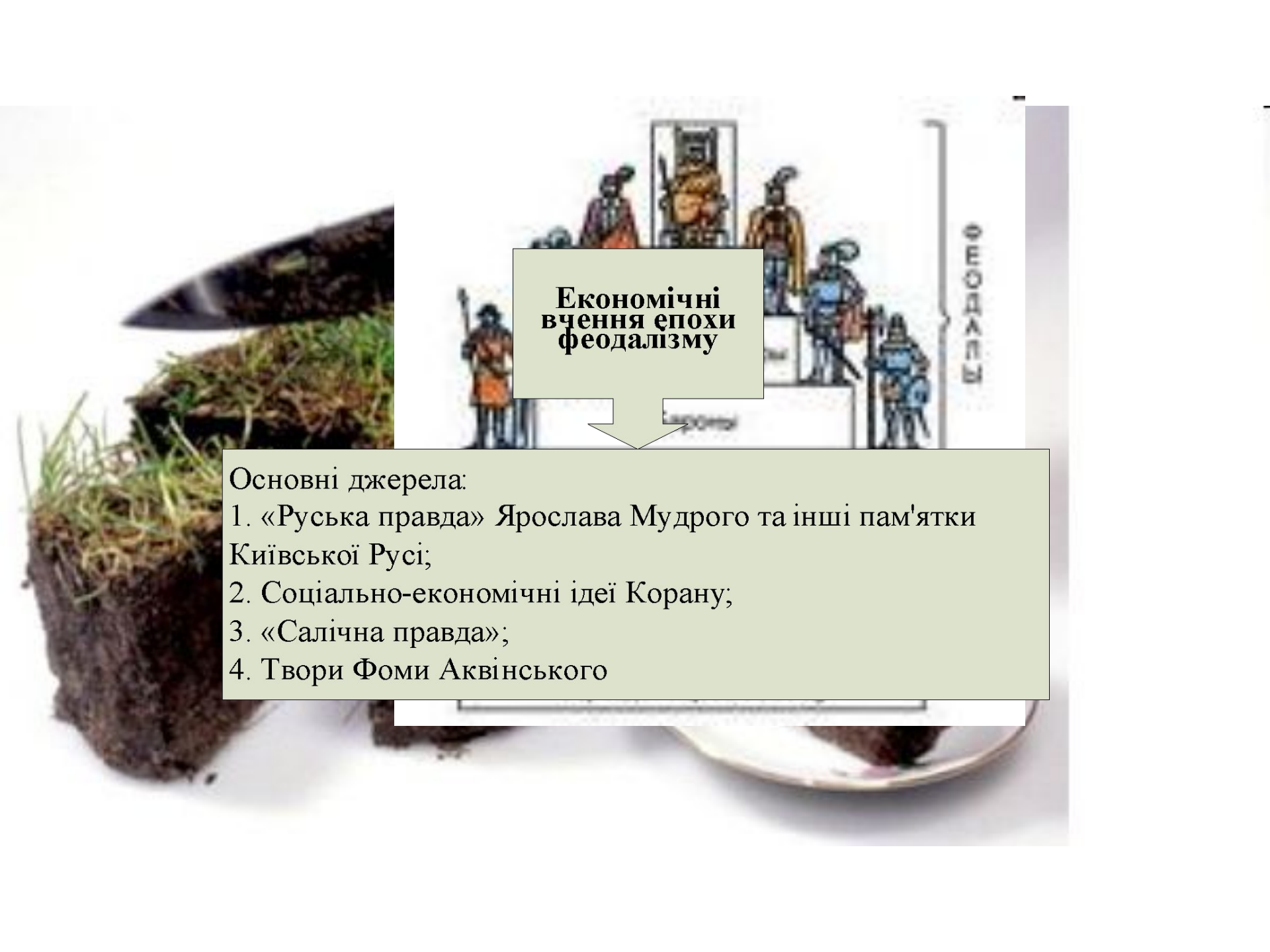


The background of the slide is a painting of a desert scene. In the foreground, a group of people, including a man carrying a child on his back, are walking across a sandy dune. In the distance, a camel is visible, and a tall, thin structure, possibly a windmill or a tower, stands against a hazy sky.

## Економічні вчення епохи рабовласництва

Основні джерела:

1. Єгипетські папіруси;
2. Закони царя Хаммурапі;
3. Конфуціанство в Китаї;
4. Давньоіндійські Веди;
5. Твори мислителів Давньої Греції, особливо Ксенофонта і Арістотеля;
6. Римське право приватної власності

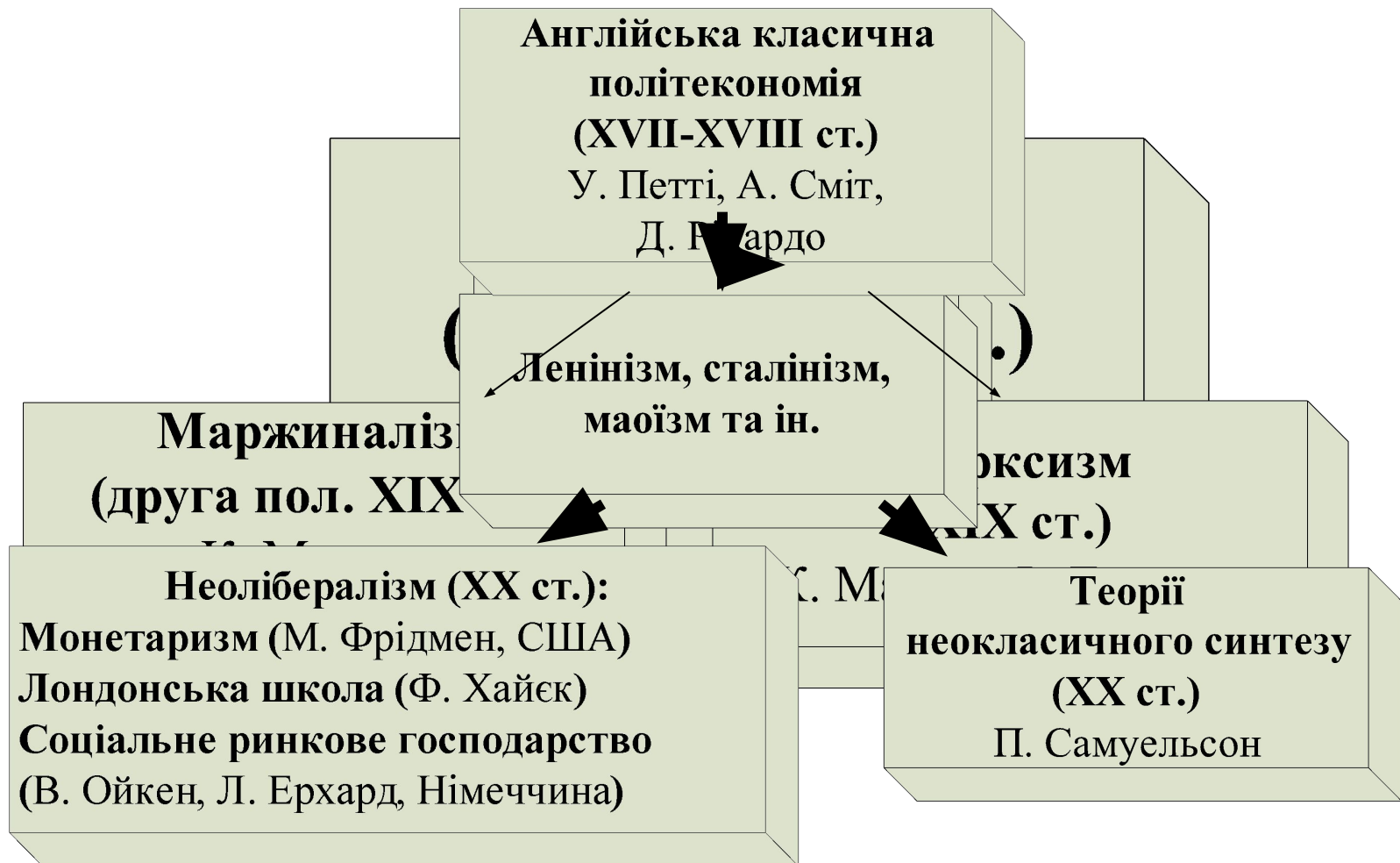


**Економічні  
вчення епохи  
феодалізму**

Основні джерела:

1. «Руська правда» Ярослава Мудрого та інші пам'ятки Київської Русі;
2. Соціально-економічні ідеї Корану;
3. «Салічна правда»;
4. Твори Фоми Аквінського

# Етапи становлення економічної теорії





# Меркантилізм

## Основні теоретичні положення:

1. ототожнення багатства з грошима, золотом та сріблом;
2. джерелом збагачення є зовнішня торгівля;
3. на ранньому етапі (XV – поч. XVI ст.) його представники: У. Стаффорд в Англії, Ж. Боден у Франції та інші висунули теорію «грошового балансу», згідно з якою заборонялося вивезення грошей, золота та срібла з країни;
4. пізній (зрілий) меркантилізм виник у другій пол. XVI ст. і досяг розквіту в середині XVII ст. Його представники Т. Мен (Англія), А. Монкретьєн, Ж. Кольбер (Франція), П. Прокопович (Україна) та ін. опрацювали теорію «торговельного балансу», що створювало сприятливі умови для розвитку торгівлі.

Накопичивши багатий фактичний матеріал щодо внутрішньої та зовнішньої торгівлі, грошового обігу, цін тощо, меркантилізм створив передумови для виникнення класичної політичної економії



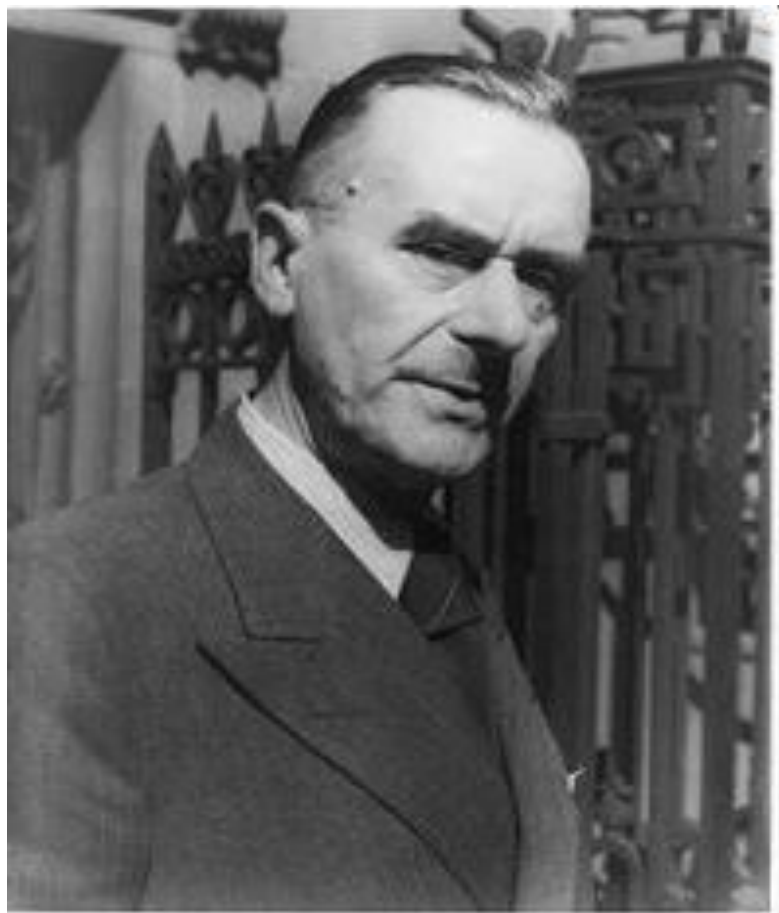
Кольбер,  
Жан-Батист

29 августа 1619

—

6 сентября 1683

# Менн, Томас 1875—1955



# Антуа́н де Монкретье́н 1576—1621



# Фізіократи

Система меркантилістичного:

1) засновник Ф. Кене

понапередники класичної  
багатства перенесли із сфери обігу до сфери  
видатні представники А. Рікардо  
політична, економі, що виник у

2) визначення об'єктивних законів, тільки в  
Франції в середині XVIII ст. як  
природі, а й у суспільстві;

3) теорію також розробляли в  
Франції (Ж. Б. Саксі, Ж. М. Саксі, Ж. М. Саксі)

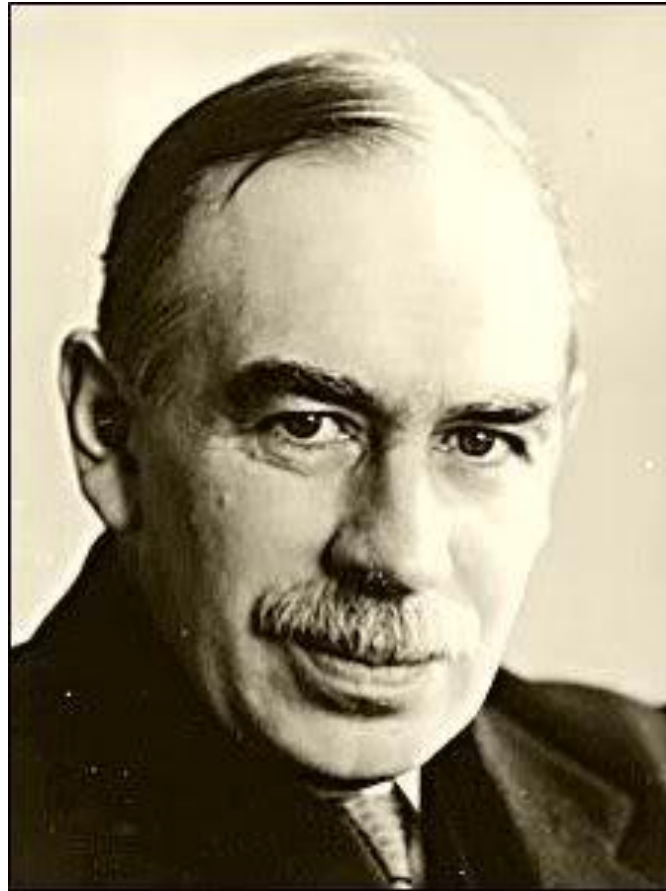
Англії, Німеччині, Швеції, Польщі  
започаткував вивчення економічного дослідження  
народному господарстві країни;

4) обмеженість поглядів у тому, що до  
Та інших країнах.

В Україні прибічником фізіократів  
виробничої сфери відносили тільки  
землеробство. Промисловість визначалась як  
«безплідна» Галузь.  
був В. Н. Каразін.

Франсуа́ Кенэ́

4 июня 1694— 16 декабря 1774



Анн Робер Жак Тюрго  
10 мая 1727 — 18 марта 1781



# Класична

## політекономія

- **Основоположники** - У. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо.
- **Досягнення класиків:**
  - Головна робота
    - створення трудової теорії вартості;  
«Трактат про податки та збори» (1662),
    - наукове визначення процесу функціонування економіки як системи охоплює виробництво, розподіл, обмін та споживання благ та послуг;  
«Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776),
    - «Основи політичної економії та оподаткування» (1817).
  - обґрунтування механізму ринкового
- В Україні створили класичну школу економіки (класичної школою були Сміта);  
Т. Степанов, І. Вернадський, М. Бунге, М. Вольський та ін.
- Школа мала великий вплив на всю майбутню економічну думку. Вона була головним джерелом економічної теорії марксизму



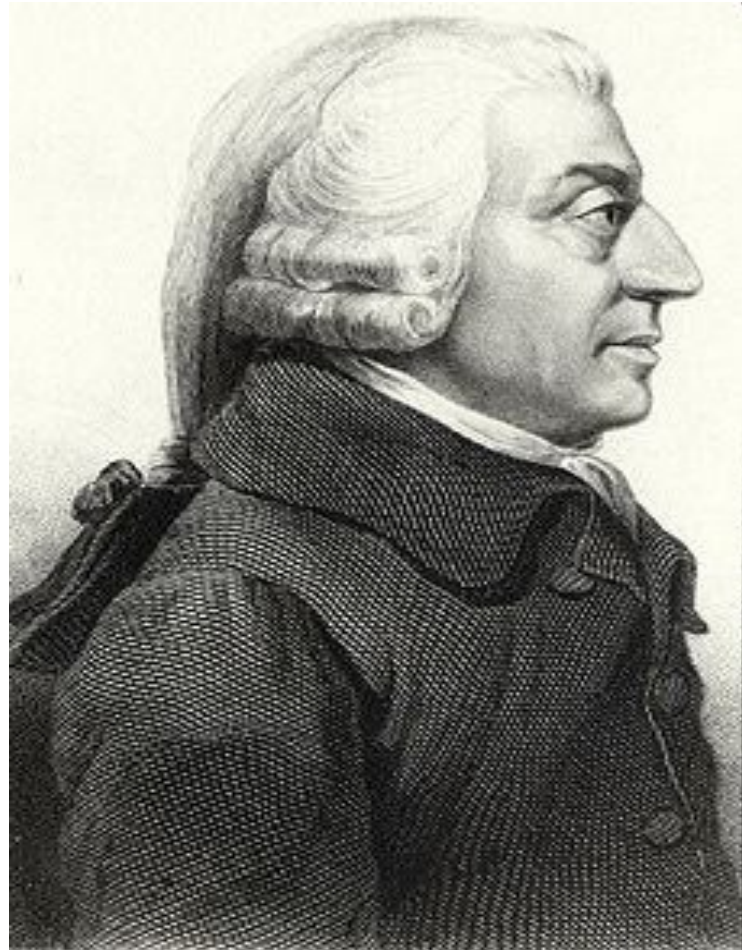
# Вильям Петти

1623—1687



# Ада́м Сміт

5 червня 1723 - 17 липня 1790



Даві́д Рика́рдо

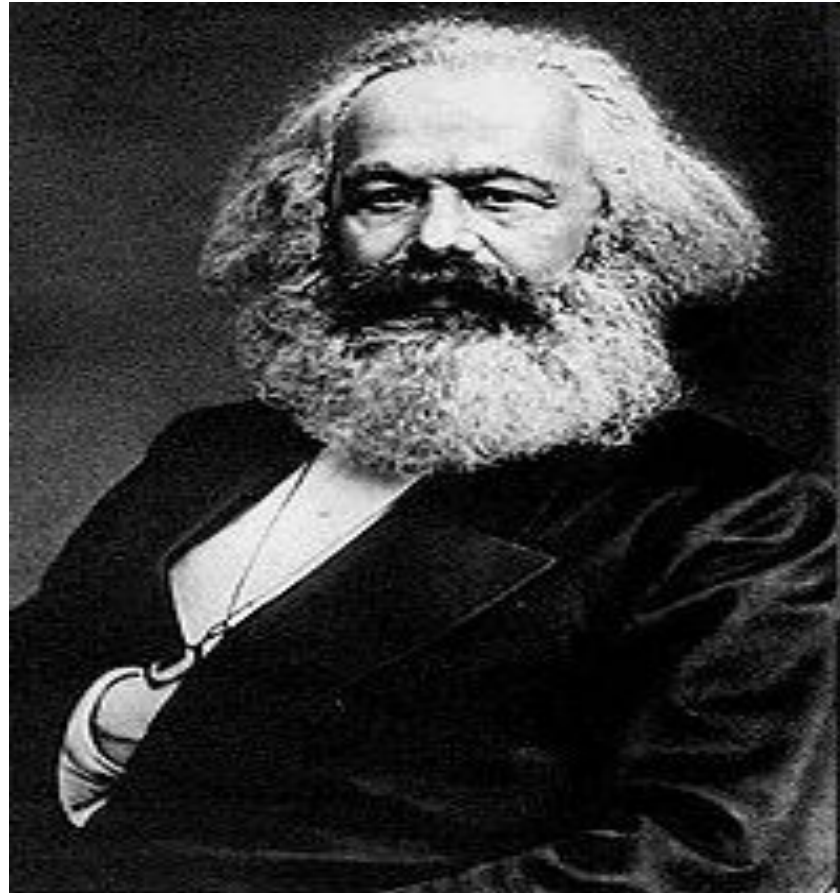
18 апреля 1772 — 11 сентября 1823,



# Марксистська політекономія

- або політична економія праці, викладена у
- **Основоположники - К. Маркс і Ф. Енгельс.**
- **Значення теорії фундаментальному творі К. Маркса**
- визначено **в Україні коомідовниками буржуазії**
- значенні: **«Капітал» (4 томи)**
- **М. Зібер, Г. Петровський, М. Скрипник та ін.**
- на основі трудової теорії вартості створено змістовне вчення про
- **капіталізм, найважливішим каменем є теорія додаткової**
- **вартості, на основі якої пояснюється**
- **загострення антагонізму між капіталістами та**
- **К. Маркс і Ф. Енгельс зробили вагомий внесок у дослідження**
- **найманими працівниками, що призведе до**
- **загибелі капіталізму і побудови соціалізму.**
- Однак деякі положення марксизму, про заперечення приватної
- власності, зростання зубожіння трудящих та інші не
- підтвердилися на практиці

Карл Гё́нрих Маркс  
5 мая 1818 — 14 марта 1883



Фридрих Энгельс

28 ноября 1820 — 5 августа 1895



# Маржиналізм

## напрямок економічної

Найважливіші елементи маржиналізму як

реорганізація методологічних засад економіки  
Теорія і методи економіки  
напрямок економічної науки.

принципами маржиналізму є:

Використання граничних величин

ідеологічна нестратегічний аналіз

Суб'єктивізм.

перегляд предмета дослідження

Гедонізм господарюючих суб'єктів

статичний підхід

Статичність.

економічна раціональність

Ліквідація професійних сфер виробництва,

граничний аналіз

характерного для економічного аналізу

математизація

класиків.

Сприйняття ринкової економіки як рівноважної системи.

**У. ДЖЕВОНСОН,**  
**К. МЕНГЕРМАН,**  
**Л. ВАЛЬРАСОН**

Уильям Стэнли Джевонс  
1 сентября 1835 — 13 августа 1882



W.S. Jevons



Карл Менгер

23 февраля 1840 — 27 февраля 1921



Мари Эспри Леон Вальрас  
16 декабря 1834 — 5 января 1910



Ойген фон Бём-Баверк  
12 февраля 1851 — 27 августа 1914



# Неокласики

## Неокласицизм

• Виник у 70-ті роки XIX ст.  
• Основні риси:  
• нові методи

предметом дослідження є чиста економіка, яка абстрагується від історичної і національної специфіки.

• Класичні автори: Ф. Візер, С. Бем-Баверк, У. Джеронс, А. Маршалл, аналіз суб'єктивістських та психологічних умов економічної поведінки суб'єктів, прийняття рішення ізольованими індивідами.

• Дослідження граничних величин у корисності, витратах, продуктивності; у центрі уваги не об'єктивна цінність, а суб'єктивна цінність, а цінність як суб'єктивне сприйняття необхідно з'ясувати з урахуванням граничної корисності та витрат;

• Л. Мізес, Ф. Хайек, М. Фрідмен, А. Лаффер, Ф. Кейган та ін.

• Дуже важливою рисою неокласицизму є розгляд витрат виробництва розглядаються не як реальні затрати виробничих факторів, а як суб'єктивна оцінка витрат, що здійснюється суб'єктами.

• Методологічними засадами є мікроаналіз і маржиналізм. Відмова від терміна «політична економія» на користь «економіки»

• **МЕТОДИ**  
• **УРАХУВАННЯ СУЧАСНИХ УМОВ**



# Карл Менґер

Народився  
23 лютого 1840

Новий Сонч

Помер  
27 лютого 1921  
Відень



# Фридрих фон Визер

Дата рождения:

- 10 июля 1851

• Место рождения:

- Вена, Австрия

• Дата смерти:

- 22 июля 1926 (75 лет)

• Место смерти:

- Санкт-Гильген, Австрия



**Ейген фон  
Бем-Баверк**  
(1851—1914, Австрія)

# Альфред Маршалл

1842—1924





# Неолібералізм

(виникає у 1930-ті рр. ХХ ст.):

вимагає невтручання держави в економіку;  
найкращою економічною системою є та, що  
базується на приватній власності і гарантує  
індивідуальну свободу економічних  
суб'єктів.

**Головні теоретики:**

Л. Мізес, Ф. Хайєк, А. Мюллер-Армак,  
В. Ойкен та ін.



## Людвиг фон Мизес

- Дата рождения:
- 29 сентября 1881
- Место рождения:
- Львов, Галиция, Австро-Венгерская империя
- Дата смерти:
- 10 октября 1973 (92 года)
- Место смерти:
- Нью-Йорк, США



## Фридрих Август фон Хайек

- Дата рождения:
- 8 мая 1899
- Место рождения:
- Вена, Австро-Венгрия
- Дата смерти:
- 23 марта 1992 (92 года)
- Место смерти:
- Фрайбург, Германия



## Мюллер-Армак, Альфред

- Дата рождения:
- 28 июня 1901
- Место рождения:
- Эссен
- Дата смерти:
- 16 марта 1978 (76 лет)
- Место смерти:
- Кёльн



## Вальтер Ойкен

- Дата рождения:
- 17 января 1891
- Место рождения:
- Йена
- Дата смерти:
- 20 марта 1950 (59 лет)
- Место смерти:
- Лондон

# Монетаризм

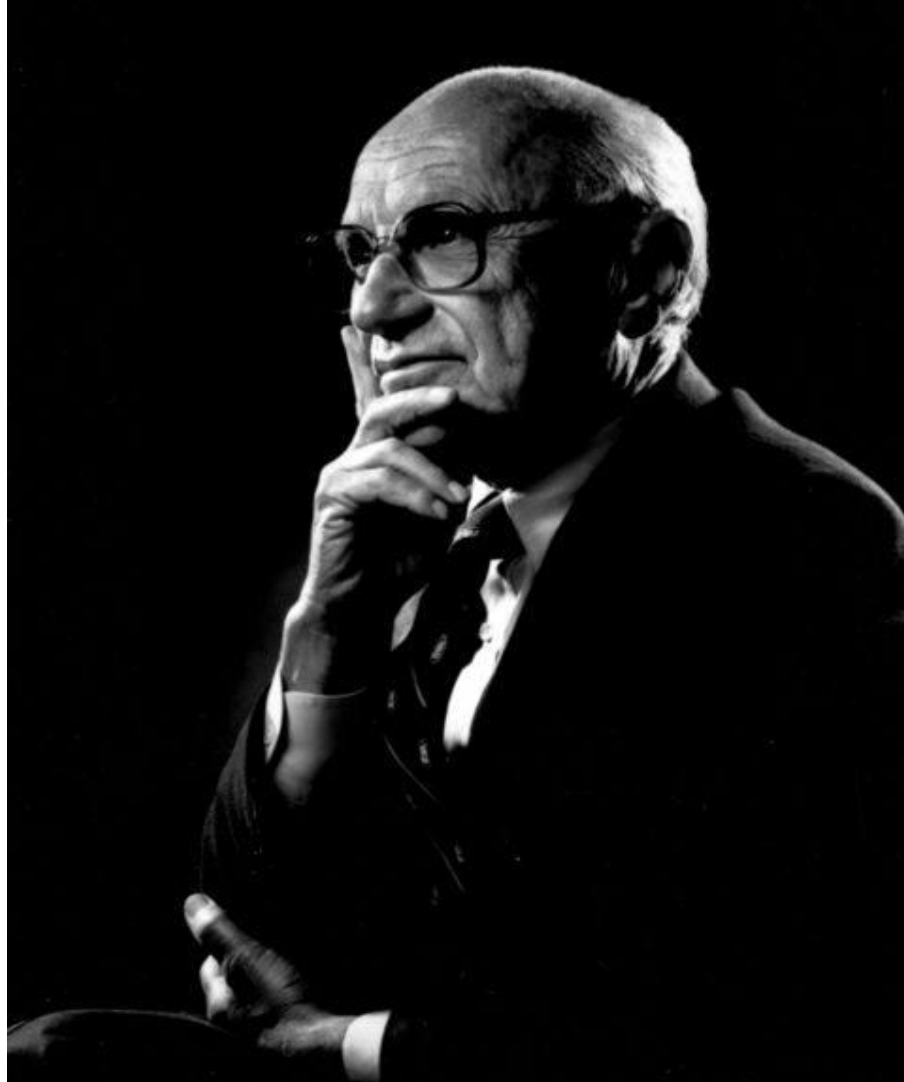
(виникає у середині 1950-х рр. ХХ ст.):

- \* гроші та грошова система розглядаються як вирішальний фактор зростання валового національного продукту і головна причина інфляції;
- \* грошово-кредитна політика - найважливіший інструмент економічної політики держави.

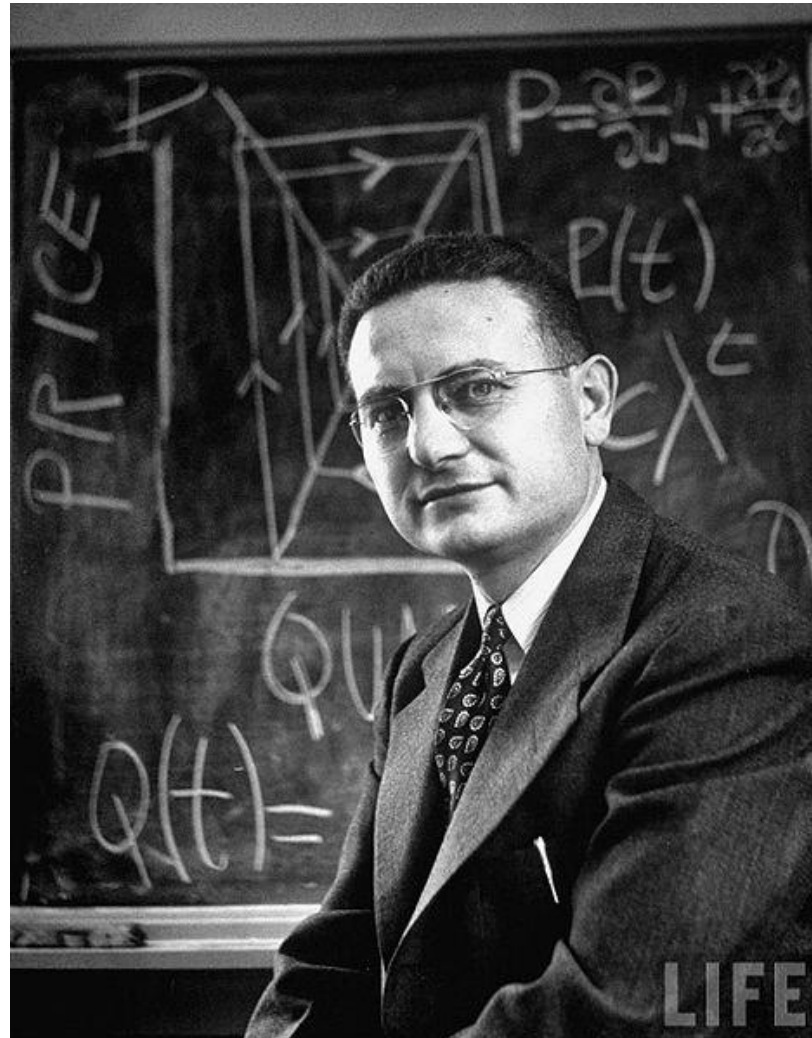
Засновник - М. Фрідмен

# Мілтон Фрідман

31 июля 1912 — 16 ноября 2006



Пол Энтони Самуэльсон  
15 мая 1915 — 13 декабря 2009





# Кейнсіанство

досліджує національну економіку в цілому, перевага віддається практичній функції економічної науки

## Основні складові:

- 1) теорія регульованого капіталізму;
- 2) ґрунтується на теорії відомого англійського економіста; формування ефективного сукупного попиту;
- 3) Інвестиції - основний чинник економічного зростання

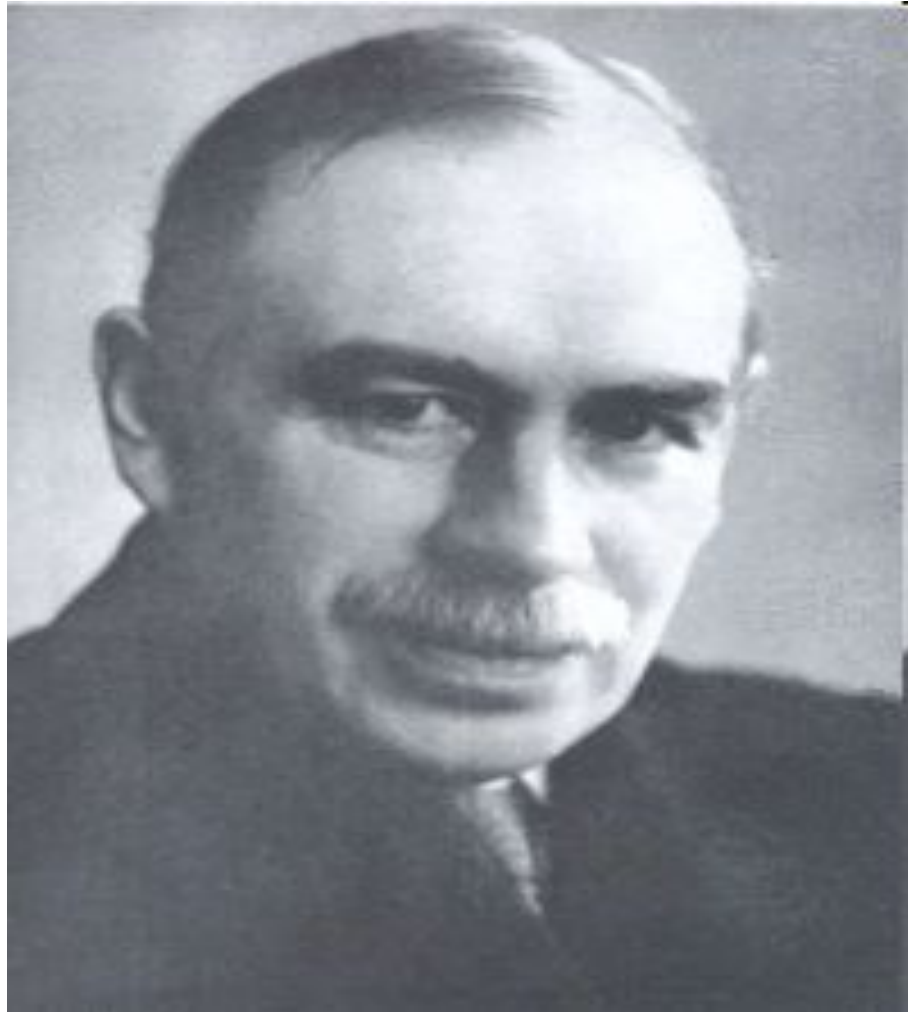
Дж. М. Кейнса

викладені у його головному творі

**«Загальна теорія зайнятості, процента та грошей»  
(1936)**

Джон Мейнард Кейнс

5 июня 1883 — 21 апреля 1946

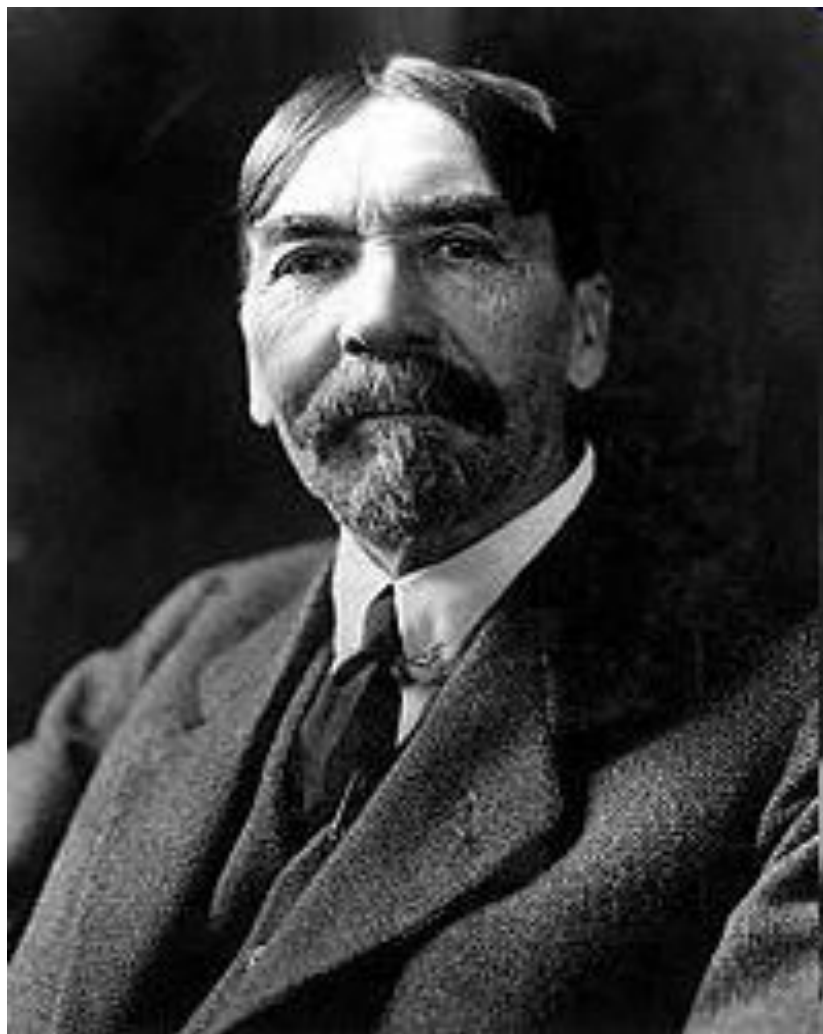


# Інституціоналізм

вивчає поведінку економічних суб'єктів під  
**Основні положення:**  
ВПЛИВОМ ІНСТИТУТІВ

- 1) економіка розглядається як еволюційна система;  
*Традиційний інституціоналізм*
- 2) на економічну поведінку суб'єктів впливають неекономічні фактори (політика, право, етика);  
(80-ті рр ХХ ст.)
- 3) економічні процеси здійснюються під впливом колективних дій, які вимагають правових рамок;  
Г. Веблен, Д. Коммонс,  
У. Мітчелл. Послідовники: Дж. Гелбрейт, Д. Белл, Г. Мюрдаль та ін.
- 4) відносини між людьми відбуваються через трансакції (угоди)

Торстейн Бунде Веблен  
30 июля 1857 — 3 августа 1929



Джон Роджерс Коммонс  
13 октября 1862 — 1945)



Джон Кéннет Гéлбрейт  
15 октября 1908 — 29 апреля 2006



# Неоінституціоналізм

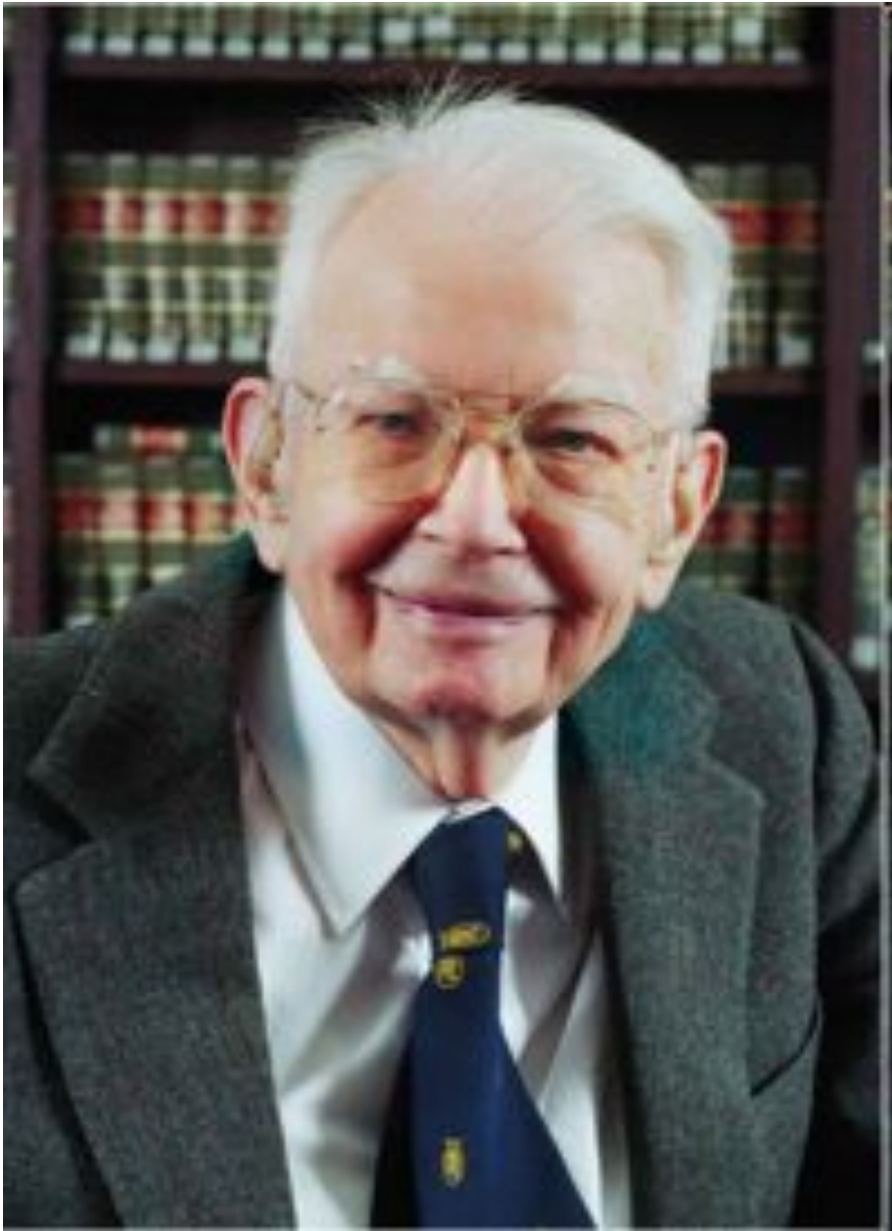
(80-ті рр. ХХ ст.)

Основні представники:

**Р. Коуз, А. Арчіан, Дж. Бьюкенен, Г. Мюрдаль.**

**Основні положення:**

- 1) аналіз здійснюється на основі методології неокласичної теорії;
- 2) поведінка суб'єктів в умовах неповної інформації;
- 3) при обміні повноважень з'являються трансакційні витрати;
- 4) специфікація прав власності забезпечує ефективний розподіл ресурсів в економіці



## Рональд Гарри Коуз

- Дата рождения:
- 29 декабря 1910  
(101 год)
- Место рождения:
- Уиллесден, Лондон,  
Англия, Британская  
империя



# Джеймс Макгилл Бьюкенен-младший



- Дата рождения:
- 3 октября 1919
- (92 года)
- Место рождения:
- Марфрисборо, штат Теннесси



- Гуннар Мюрдаль
- Дата рождения:
- 6 декабря 1898
- Место рождения:
- Густафс
- Дата смерти:
- 17 мая 1987 (88 лет)
- Место смерти:
- Стокгольм

# Внесок українських учених у розвиток основ економічної науки

- М. А. Балудянський — послідовник А. Сміта, автор праці «Економічна система», в якій обґрунтував принципи побудови національної економіки на основі вільних ринкових відносин.
- М. І. Туган-Барановський — дослідник теорії ринку та економічних криз, розробив концепцію економічної кон'юнктури.
- Є. Є. Слуцький — першим запропонував використовувати математичні методи в економічній науці.

Балудянський Михайло  
Андрійович (Балуд'янський)  
26 вересня 1769 – 3 квітня 1847



# Туган-Барановський Михайло

20 січня (8 січня ст.с.) 1865 — 21 січня 1919

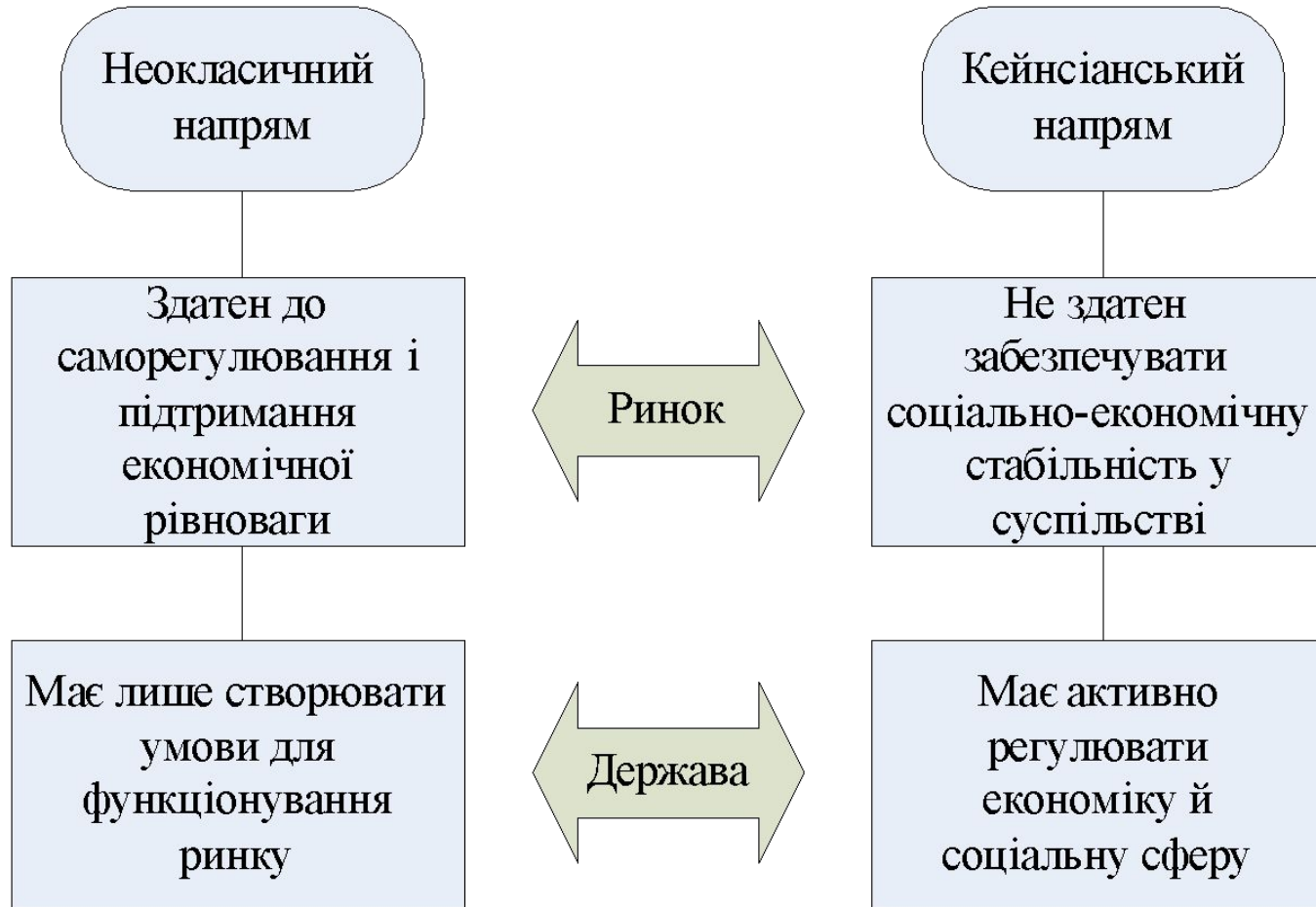


# Каразін (Каразин) Василь Назарович

30 січня (10 лютого) 1773—4 (16) листопада 1842



# Відмінності від неокласицизму і кейнсіанством



# Висновки теми

- **1.** Економічна теорія вивчає діяльність людей, пов'язану зі створенням і розподілом життєвих благ, тобто діяльність людей, пов'язану з досягненням ефективного використання обмежених ресурсів для найкращого задоволення потреб у життєвих благах.
- **2.** Економічні явища можна вивчати на різних рівнях: макроекономіка — вивчення економіки в цілому, мікроекономіка — вивчення діяльності окремих економічних суб'єктів.
- **3.** Цілями економічної науки є визначення економічних законів і передача отриманих результатів членам суспільства для використання в повсякденному житті. Економічний закон (принцип, узагальнення) — це стійкий, повторюваний, типовий зв'язок між економічними явищами. Знання економічних законів потрібні насамперед для того, щоб розуміти, початок яких економічних подій слід очікувати в тих або інших умовах, щоб ухвалювати ефективні економічні рішення.
- **4.** Основні методи пізнання економічних явищ — індукція й дедукція. Індукція — рух від окремих, часток фактів до загальних висновків, узагальнень. Дедукція — висування гіпотези й наступна її перевірка на фактах. Економічні закони "діють" тільки "за інших рівних умов". Зв'язок, що виражається економічним законом, носить імовірнісний характер.
- **5.** Історичний процес розвитку економічної науки можна представити наступними основними школами: меркантилізм, фізіократія, класична політична економія, неокласицизм, марксизм, кейнсіанство. Основні питання сучасних економічних дискусій — співвідношення ринкового й державного регулювання економіки.



# Основні терміни та поняття

- Абстрагування
- Австрійська школа
- Аналіз
- Виробничі відносини
- Гіпотеза
- Гносеологія
- Граничної корисності теорія
- Дедукція
- Діалектика матеріалістична
- Еволюція
- Економіка
- Економікс
- Економічна політика
- Економічна теорія
- Економічне мислення
- Економічний експеримент
- Економічні закони
- Економічні принципи
- Ідея
- Індукція
- Інституціоналізм
- Категорії
- Кейнсіанство
- Класична школа політичної економії
- Макроекономічна теорія
- Маржиналізм
- Марксизм
- Меркантилізм
- Мікроекономічна теорія
- Моделювання
- Монетаризм
- Неокласичний напрям
- Політична економія
- Поняття
- Синтез
- Теорія
- Узагальнення
- Фізіократія

# Домашнє завдання

- **Розв'язати кросворд**
- **Дискусійні запитання.**
  1. Із якими «пастками» стикається дослідник-економіст?
  2. Чому в суспільних науках важко виявити причинно-наслідкові зв'язки?
  3. Поясніть і наведіть приклади помилковості твердження: після цього — значить унаслідок цього.
  4. Доберіть з економічної літератури висловлювання відомих економістів щодо необхідності вивчення економіки. Письмово поясніть їх.
- **Підготувати доповіді по основним напрямкам і школам світової економічної думки**
- **Підготуватися до гри «Ланцюжок». Студенти по черзі називають слова, які пов'язані з економікою і починаються з літери «р».**
- **Побудова грона на поняття “Економіка як наука”**
- **Обрати тему “індивідуального науково-дослідного завдання студентів”**

## Побудова грона.

### Методичні рекомендації

Стратегія «гронування» спонукає студентів вільно і відкрито розмірковувати на певну тему. Вона допомагає встановлювати зв'язки між окремими поняттями, своїм життєвим досвідом і вже набутими знаннями. Студенти виконують роботу індивідуально. Починати гронування слід із написання центрального слова (поняття) посередині аркуша паперу (дошки). Навколо нього записувати слова й фрази, які спадають на думку з обраної теми. Коли запас ідей вичерпано, потрібно встановити зв'язки між поняттями. Таким чином, утворюється грона.

Зразок

